

Virksomhetsplan for Etikkrådet for 2021

---

1 Hovedprioriteringer

Etikkrådet skal fange opp, undersøke og vurdere selskaper som bør utelukkes eller settes til observasjon i henhold til retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU. Ettersom fondet er investert i over 9000 selskaper hjemmehørende i mer enn 75 land, må rådet gjøre et utvalg av hendelser og temaer for nærmere undersøkelser.

Ettersom produktkriteriene er absolutte i den forstand at alle selskaper som produserer visse produkter, *skal* utelukkes fra fondet, prioriteres slike saker.

Under atferdskriteriene legger Etikkrådet vekt på å dekke bredden i mandatet. Det innebærer at rådet til enhver tid har utredninger gående under klima, miljø, menneskerettighets- og korrupsjonskriteriet, og som regel også under krig- og konfliktkriteriet. Innenfor hvert av kriteriene prioriterer Etikkrådet saker som er særlig alvorlige der risikoen for videre normbrudd synes uakseptabel. For miljø- og menneskerettighetskriteriet arbeider Etikkrådet etter en plan som går over flere år. Disse planene dekker bransjer eller geografiske områder der risikoen for investeringer som rammes av retningslinjene, synes særlig stor. Planene oppdateres ved behov. Hvis alvorlige saker fanges opp gjennom porteføljeovervåkingen, eller nye alvorlige problemstillinger dukker opp, blir planene justert sånn at rådet skal ha kapasitet til å håndtere disse. For klimakriteriet prioriteres sektorer med store utslipp.

Etikkrådet ble i inneværende år tildelt et budsjett på 19 mill. kroner. Sekretariatet har en bemanning på åtte personer. Vi har i virksomhetsplanen lagt til grunn at budsjettet for 2021 videreføres på samme nivå.

Et offentlig utvalg leverte 15. juni i år sin utredning om de etiske retningslinjene. Utvalget foreslår justeringer både i retningslinjene og i tolkningen av retningslinjene. Finansdepartementet vil legge frem sine forslag for Stortinget våren 2021. Etikkrådet legger til grunn at tolkningsendringer kan implementeres til våren så snart saken er behandlet i Stortinget, mens endringer i retningslinjene vil komme noe senere. Etikkrådet kan uansett ikke forskuttere stortingsbehandlingen, så utredningen er bare i liten grad reflektert i virksomhetsplanen for 2021.

2 Etikkrådets virksomhet

2.1 Grunnlag

Finansdepartementet har fastsatt retningslinjer for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland. Rådets mandat er i henhold til § 1 tredje ledd i retningslinjene å gi råd til Norges Bank om observasjon og utelukkelse av selskaper i fondets portefølje og om oppheving av beslutning om observasjon og utelukkelse.

Kriteriene for utelukkelse og observasjon er fastsatt i §§ 2 og 3:

«§2. *Kriterier for produktbasert utelukkelse av selskaper*

(1) Fondet skal ikke være investert i selskaper som selv eller gjennom enheter de kontrollerer:

- a. produserer våpen som ved normal anvendelse bryter med grunnleggende humanitære prinsipper
  - b. produserer tobakk
  - c. selger våpen eller militært materiell til stater som er omfattet av ordningen for statsobligasjonsunntak omtalt i mandatet for forvaltningen av SPU § 3-1 andre ledd bokstav c.
- (2) Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for gruveselskaper og kraftprodusenter som selv eller konsolidert med enheter de kontrollerer
- a) får 30 pst. eller mer av sine inntekter fra termisk kull,
  - b) baserer 30 pst. eller mer av sin virksomhet på termisk kull
  - c) utvinner mer enn 20 millioner tonn termisk kull per år, eller
  - d) har en kraftkapasitet på mer enn 10 000 MW fra termisk kull.
- [...]

§3. Kriterier for atferdsbasert observasjon og utelukkelse av selskaper

Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for:

- a. grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene som for eksempel drap, tortur, frihetsberøvelse, tvangsarbeid, de verste former for barnarbeid
- b. alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner
- c. alvorlig miljøskade
- d. handlinger eller unnlater som på et aggregert selskapsnivå i uakseptabel grad fører til utslipp av klimagasser
- e. grov korrupsjon
- f. andre særlig grove brudd på grunnleggende etiske normer.»

2.2 Andre føringer i retningslinjene

Retningslinjene gir ellers en rekke føringer for rådets arbeid både når det gjelder administrative rutiner og arbeidsdokumenter, selve arbeidet og koordinering av arbeidet med Norges Bank.

Etikkrådets arbeid

Rådet skal:

- Løpende overvåke fondets portefølje
- Utarbeide og offentliggjøre prinsipper for utvalg av selskaper for nærmere undersøkelser
- Sørge for at en sak er godt opplyst før råd avgis
- Gi selskaper som vurderes, mulighet til å fremlegge informasjon og synspunkter tidlig i prosessen og forelegge utkast til tilrådning etter § 3 for selskapene til uttalelse
- Jevnlig vurdere om grunnlaget for observasjon eller utelukkelse fortsatt er til stede
- Begrunne sine råd til banken
- Utarbeide og offentliggjøre rutiner for opphevelse av utelukkelse og observasjon og informere utelukkede selskaper særskilt om disse.

Koordinering

Rådet skal:

- Utveksle informasjon med banken for å bidra til en sammenhengende kjede av virkemidler
- Bidra til at kommunikasjon med selskaper er koordinert
- Informere banken om brev til og møter med selskaper
- Ha rutiner for informasjonsutveksling og koordinering med banken
- Offentliggjøre tilrådingene når banken offentliggjør sine beslutninger.

Administrative rutiner og arbeidsdokumenter

Rådet skal:

- Påse at sekretariatet har hensiktsmessige prosesser og rutiner
- Årlig utarbeide en virksomhetsplan
- Avgi en årlig rapport om sin virksomhet
- Regelmessig evaluere sitt arbeid.

3 Virksomhetsplan for 2021

3.1 Produktkriteriene

Etikkrådet har fra 2018 til utgangen av 2021 en avtale med konsultantselskapet ISS-Ethix som rapporterer til rådet kvartalsvis om selskaper som kan ha virksomhet som omfattes av disse kriteriene. Produktovervåkningen må settes ut på anbud i løpet av 2021 med sikte på å ha en ny avtale klar innen utgangen av året. Anbudet gjennomføres i annet halvår ettersom det kan komme nye produktkriterier eller tolkninger av produktkriteriene som følge av Etiklutvalgets rapport.

Ellers består arbeidet med produktkriteriene i å ta stilling til saker som kommer opp gjennom porteføljeovervåkningen. Særlig når det gjelder våpen, fanges det hvert år opp en del saker som gjelder selskaper som enten har sluttet med produksjon av våpen de tidligere har vært utelukket for, eller som har startet produksjon av nye våpen som må vurderes opp mot retningslinjene. Rådet følger også med på om det utvikles nye våpensystemer, herunder autonome våpensystemer, som ved normal anvendelse kan sies å bryte med grunnleggende humanitære prinsipper.

Etiklutvalget har foreslått en endring i tolkningen av hva som skal regnes som kjernevåpen eller sentrale komponenter til kjernevåpen. Ettersom en slik fortolkning ligger innenfor de gjeldende retningslinjene, legger Etikkrådet til grunn at endringen eventuelt kan implementeres så snart Stortinget har behandlet meldingen om forvaltningen av fondet til våren.

Når det gjelder kullkriteret, kan Norges Bank i henhold til retningslinjene på eget initiativ treffe beslutninger om observasjon og utelukkelse av selskaper. Det er avtalt en arbeidsdeling mellom Etikkrådet og Norges Bank som innebærer at banken gjennomgår porteføljen for å identifisere og utelukke/sette til observasjon selskaper som faller inn under kriteriet, og følger opp disse. Etikkrådet vil vurdere selskaper som eventuelt blir spilt inn til rådet under dette kriteriet.

For produktkriteriene skal Etikkrådet i 2021:

- Inngå ny avtale om porteføljeovervåkning
- Implementere eventuelle endringer i definisjonen av kjernevåpen

- Vurdere saker som fanges opp i porteføljeovervåkningen

3.2 Atferdskriteriene

Når det gjelder atferdskriteriene, sier retningslinjene at selskaper *kan* utelukkes fra fondet hvis de har virksomhet i strid med retningslinjene. Etikkrådet velger ut saker for utredning basert på normbruddenes alvor og omfang, konsekvensene av normbruddene, selskapets ansvar for eller medvirkning til normbruddene, hva selskap har gjort for å avbøte skade de har forårsaket, og sannsynligheten for nye, tilsvarende normbrudd.

Etikkrådet vurderer selskapers atferd opp mot veletablerte normer slik disse kommer til uttrykk i internasjonale konvensjoner eller anerkjente retningslinjer der slike finnes. Selskaper som blir undersøkt, velges ut enten som følge av tematiske gjennomganger, løpende overvåkning av porteføljen eller eksterne henvendelser. Mens arbeidet med tematiske gjennomganger gjerne følger en langsiktig plan, blir andre saker tatt opp som følge av konkrete hendelser. Etikkrådet tar løpende stilling til saker som fanges opp gjennom porteføljeovervåkningen, men har ingen fastsatt tidsplan for utredningen av slike saker. En må ha fleksibilitet til å utrede saker som kommer opp gjennom året, og til å tilpasse arbeidet til ressursituasjonen..

Rådet har en avtale med RepRisk AG som hver annen måned rapporterer om selskaper som kan ha virksomhet som rammes av atferdskriteriene, og ellers gir Etikkrådet tilgang til sin database over selskaper som er involvert i ulike normbrudd. Denne avtalen løper til utgangen av 2021, og en ny avtale bør være på plass ved årsskiftet 2021/2022. Tjenesten settes ut på anbud etter at Stortinget har behandlet meldingen om forvaltningen av fondet, ettersom Etikktutvalget foreslo flere nye kriterier for utelukkelse som bør inkluderes i anbudet.

Én gang i året gjennomgår rådet alle selskaper som er utelukket etter atferdskriteriene, og avgjør om selskapene skal vurderes nærmere med sikte på gjeninkludering i fondet. Hvis grunnlaget for utelukkelse har falt bort, avgir Etikkrådet en tilrådning om å oppheve utelukkelsen til Norges Bank. Etikkrådet skriver også et årlig brev til banken og gjør kort rede for vurderingen av utelukkede selskaper. For selskaper som står til observasjon, skriver Etikkrådet normalt et årlig observasjonsbrev til Norges Bank for hvert selskap. Her kan det komme forandringer som følge av Etikktutvalgets utredning, men rådet vil uansett bruke noe ressurser på å vurdere slike selskaper i løpet av året.

Det er viktig for rådet å holde seg oppdatert om temaene retningslinjene dekker. Rådet tar sikte på å holde et lite fagseminar om et utvalgt tema i løpet av 2021.

For atferdskriteriene skal rådet:

- Inngå ny avtale om porteføljeovervåkning
- Gjennomgå nyhetsrapporter
- Gjennomgå anmodninger om å vurdere selskaper
- Utrede de selskapene som velges ut for utredning
- Vurdere om utelukkede selskaper skal vurderes for gjeninkludering og rapportere om dette til Norges Bank.
- Avgi observasjonsbrev til Norges Bank for hvert selskap som står til observasjon.
- Holde et lite fagseminar om et utvalgt emne.

3.2.1 Grove eller systematiske brudd på menneskerettigheter

Etikkrådet arbeider på menneskerettighetsområdet etter en plan fra 2019 som gjelder tematiske/geografiske utredninger av temaer der risikoen for brudd på menneskerettighetene er stor. I tillegg kommer arbeidet med enkeltsaker som fanges opp gjennom porteføljeovervåkningen.

Rådet startet i 2015 systematiske undersøkelser av selskaper som produserer tekstiler i enkelte land. Rådet har fått undersøkt arbeidsforholdene i fabrikker til 21 selskaper som har produksjon i Kambodsja, Vietnam, Bangladesh, Myanmar, Lesotho, Etiopia og India. Utredningen av noen få selskaper vil fortsette i 2021. Etikkrådet vil i 2021 gjøre tilsvarende undersøkelser av selskaper som produserer sko. Arbeidsforholdene i denne sektoren likner på arbeidsforholdene i tekstilindustrien. Det er betydelig færre selskaper i fondet som produserer sko enn tekstiler.

Undersøkelsene av arbeidsforhold som grenser til tvangsarbeid i Gulfstatene, har også pågått siden 2015. Det er krevende å undersøke migrantarbeideres arbeidsforhold i disse statene, men slike undersøkelser bør likevel gjøres fordi risikoen for krenkelser av menneskerettigheter er høy. Tilsvarende undersøkelser pågår nå også i andre land og sektorer der det er mange migrantarbeidere, blant annet i Malaysia. Rådet er også i ferd med å undersøke om det er selskaper i fondet som benytter arbeidskraft fra interneringsleire i Xinjiang-provinsen i Kina. Undersøkelser av tvangsarbeid og arbeidsforhold som grenser til tvangsarbeid, fortsetter i 2021.

Etikkrådet startet i 2019 utredningen av menneskerettighetsbrudd knyttet til bruk av overvåkningsteknologi og avgå i januar 2020 sin første tilråding om utelukkelse på dette området. Rådet har identifisert enkelte andre selskaper der det må vurderes om selskapene medvirker til menneskerettighetskrenkelser, og dette arbeidet vil fortsette i 2021.

Etikkrådet fokuserer fortsatt på alvorlige saker om tvangsflytting som har kommet opp gjennom porteføljeovervåkningen. Rådet arbeider også med flere saker knyttet til krenkelser av urfolks rettigheter. Dette arbeidet vil fortsette i 2021.

Under menneskerettighetskriteriet står til sammen tre selskaper til observasjon.

Rådet vil arbeide med følgende på menneskerettighetsområdet i 2020:

- Arbeidsforhold i produksjon av tekstiler og sko
- Arbeidsforhold som grenser til tvangsarbeid, fokus på migrantarbeidere
- Tvangsarbeid knyttet til interneringsleire
- Menneskerettighetsbrudd muliggjort av overvåkningsteknologi
- Tvangsflytting og andre grove krenkelser av urfolks og andre sårbare gruppers rettigheter.

3.2.1 Alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner

Etikkrådet vil fortsette å ha oppmerksomhet mot selskaper med virksomhet i områder der okkupasjonsretten kommer til anvendelse. Det kom i 2019 flere rapporter der det framgikk at selskaper i fondet kan ha virksomhet på Vestbredden, og Etikkrådet er nå i ferd med å vurdere disse selskapene rammes av retningslinjene. Arbeidet vil fortsette inn i 2021.

Etikkrådet følger ellers løpende med på konflikter hvor det kan oppstå spørsmål om selskapers medvirkning til krenkelser av individers rettigheter i konfliktsituasjoner.

3.2.2 Alvorlig miljøskade

Rådet har siden 2011 rettet arbeidet under miljøkriteriet mot visse temaområder i tillegg til enkeltsekskaper som er identifisert gjennom porteføljeovervåkingen. Etikkrådet reviderte i 2017 miljøplanen fra 2011, og denne planen skulle danne grunnlaget for det langsiktige arbeidet frem til og med 2020. Ettersom flere av punktene i miljøplanen fortsatt gjenstår eller er under arbeid, vil arbeidet også i 2021 følge denne planen.

Etikkrådet har helt siden 2009 arbeidet med avskoging av tropisk skog. Det er få sekskaper igjen i fondet som er direkte ansvarlig for konvertering av skog til plantasjer, eller som driver hogst av tropisk skog. Ett slikt sekskap står til observasjon. Dette er et område Etikkrådet alltid vil følge med på, og som også Norges Bank har fokusert på. Etikkrådets aktivitet avhenger derfor i en viss grad av bankens prioriteringer.

Når det gjelder verneområder, har Etikkrådet så langt fokusert på sekskaper som har virksomhet som påvirker verdens naturarvområder. I 2021 vil Etikkrådet kartlegge andre verneområder som ikke har verdensarvstatus, men som har høye verneverdier, og der sekskaper i fondet har aktivitet som kan føre til alvorlige skade på verneområdet.

Når det gjelder skipsopphugging, overvåkes porteføljen med sikte på å identifisere sekskaper som strandsetter skip eller oljeplattformer til opphugging enkelte steder i Asia. Rådets vurderinger har så langt omfattet skip som blir hugget opp i Bangladesh og i Pakistan, der rådet har lagt til grunn at enhver opphugging innebærer en uakseptabel risiko for miljøskade eller grove brudd på arbeidstakerrettigheter. I India er det behov for å gjøre en individuell vurdering av hvert enkelt huggsted ettersom det der både kan finnes akseptable og uakseptable opphuggingssteder. Etikkrådet tar sikte på å starte slike undersøkelser i 2021.

En systematisk gjennomgang av gruveselskapene i fondet med sikte på å identifisere særlig forurensende virksomhet var planlagt i løpet av 2018, men har ikke vært satt i verk av kapasitetsgrunner. Etikkrådet er nå i ferd med å starte en gjennomgang av gruvesektoren, som både omfatter miljø- og menneskerettighetsspørsmål.

Basert på medieoppslag startet Etikkrådet i 2020 en undersøkelse av om sekskaper i fondet benytter truede dyrearter i produksjon av medisiner. Flere sekskaper i fondet later til å gjøre dette. Etikkrådet vil trolig fortsette utredningen av dette spørsmålet i 2021.

To sekskaper står til observasjon under miljøkriteriet.

I 2021 vil Etikkrådet arbeide med miljøskade knyttet til følgende områder:

- Særlig ødeleggende hogst og avskoging
- Særlig verdifulle verneområder
- Skipsopphugging i noen land
- Særlig forurensende gruvevirksomhet
- Bruk av truede dyrearter i produksjon av medisiner

3.2.3 Klimakriteriet

Klimakriteriet skiller ikke mellom bransjer, prosesser eller type klimagasser. Etikkrådets primærfokus vil være på svært store enkeltutslipp eller bransjer og prosesser som i sin natur har store utslipp.

Etikkrådet avga i 2017 fire tilrådninger om sekskaper med virksomhet innen ukonvensjonell oljeproduksjon, men stilte i 2019 videre arbeid i bero ettersom det ikke var enighet om fortolkningen av kriteriet. Når fortolkningen av klimakriteriet nå er avklart, vil Etikkrådet gjenoppta arbeidet med sekskaper i bransjer der klimagassutslippene er store, og der

teknologiforskjeller kan gjøre at det er signifikante forskjeller mellom selskapers utslipp ved produksjon av samme vare. I første omgang vil rådet gjenoppta arbeidet med sementindustrien, og tar også sikte på å starte arbeidet med klimagassutslipp fra stålproduksjon i løpet av året.

I 2021 vil Etikkrådet arbeide med klimagassutslipp knyttet til følgende områder:

- Sementproduksjon
- Stålproduksjon

3.2.4 Grov korrupsjon

Rådet velger ut selskaper for utredning under korrupsjonskriteriet ved å kartlegge korrupsjonsanklager mot selskaper i fondet. Korrupsjonsanklager mot selskaper som har vært involvert i svært alvorlige saker, eller som er involvert i flere saker, undersøkes nærmere. Deretter innhenter rådet opplysninger om etterlevelsessystemene til disse selskapene. Rådet vurderer den fremtidige risikoen for korrupsjon på grunnlag av hvordan selskapet har respondert på tidligere korrupsjonstilfeller, og hvilke systemer selskapet har implementert for å forebygge korrupsjon fremover. For øyeblikket er det selskaper under utredning etter korrupsjonskriteriet innen industriservice, transportsektoren, bygg og anleggssektoren og olje & gass-sektoren.

Hvis det fanges opp anklager mot mange selskaper i en bestemt sektor, gjennomgår Etikkrådet ofte sektoren samlet og undersøker de selskapene som er gjenstand for de mest alvorlige anklagene. Ettersom det er mange korrupsjonssaker knyttet til nasjonale oljeselskaper, er dette en sektor Etikkrådet vil se nærmere på i 2021.

Etikkutvalget har foreslått at «annen grov økonomisk kriminalitet» legges til i korrupsjonskriteriet. Etikkrådet vil bygge opp sin kompetanse i slike spørsmål i løpet av året, men vil ikke vurdere selskaper før et nytt kriterium eventuelt er på plass.

Under korrupsjonskriteriet står nå ett selskap til observasjon.

I 2021 vil Etikkrådet arbeide med utredning av selskaper innen følgende sektorer under korrupsjonskriteriet:

- Industriservice
- Transportsektoren
- Bygg og anleggssektoren
- Olje & gass-sektoren

3.2.5 Andre grove brudd på grunnleggende etiske normer

Tidligere har dette kriteriet vært anvendt på saker som gjelder ressursutvinning i omstridte områder. Etikkrådet følger løpende med på slike saker og vurderer ellers enkeltsaker etter dette kriteriet dersom selskaper i fondet er knyttet til grove normbrudd som ikke faller inn under de andre kriteriene.